

جلال آل احمد و معاصرانش

چهار مقاله

امید طیب زاده

(پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)

انتشارات نیلوفر

سرشناسه	: طیب‌زاده، امید، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور	: جلال آل‌احمد و معاصرانش: چهار مقاله / امید طیب‌زاده.
مشخصات نشر	: تهران: نیلوفر، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۲ص.
شابک	: 978-622-7720-55-6
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: آل‌احمد، جلال، ۱۳۰۲-۱۳۴۸. Al Ahmad, Jalal, 1923-1969
موضوع -	: نیما یوشیج، ۱۲۷۴-۱۳۳۸. Yushij, Nima
موضوع	: روشنفکران - ایران - تاریخ - قرن ۱۴
موضوع	: Intellectuals - Iran - History - 20th century
رده‌بندی کنگره	: PIR ۷۹۳۷
رده‌بندی دیویی	: ۸ فا ۳/۶۲
شماره‌ی کتابشناسی ملی	: ۸۹۷۱۶۷۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا	

www.ketab.ir

انتشارات نیلوفر خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، تلفن: ۶۶۴۶۱۱۱۷

امید طیب‌زاده

جلال آل‌احمد و معاصرانش (چهار مقاله)

حروفچینی: شبستری

چاپ شاهین

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۱

شمارگان: ۷۷۰ نسخه

همه‌ی حقوق محفوظ است.

فروش اینترنتی: niloofarpublication.com

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار.....
۱۷	مقدمه.....

مقاله اول

۲۷	دربارهٔ نیما و جلال، و اینکه «چهلربهاره است انسان».....
۲۸	مقدمه.....
۳۱	۱۳۲۹: «افسانه».....
۳۶	۱۳۳۱: «مشکل نیما یوشیج».....
۳۸	۱۳۳۲: کدورت.....
۴۳	۱۳۳۳: جوان همسایه.....
۴۷	۱۳۳۴: هوشنگ ایرانی.....
۴۹	۱۳۳۵: وصیت‌نامه.....
۵۱	۱۳۳۶: فرنگ.....
۵۲	۱۳۳۷: دل‌تنگی.....
۵۴	۱۳۳۸: «نیما دیگر شعر نخواهد گفت».....
۵۶	۱۳۳۹: «گزارش مرگ نیما یوشیج».....
۵۶	۱۳۴۰: «پیر مرد چشم ما بود».....
۵۹	۱۳۴۶: مجموعه آثار.....
۶۱	۱۳۴۷: «شب نیما یوشیج».....
۶۳	۱۳۴۸: پایان سخن.....

مقاله دوم

۶۷	درباره جلال آل احمد و همایون صنعتی زاده؛ و دورِ شورش و سازش
۶۷	مقدمه
۷۴	۱۳۲۴: آغاز آشنایی
۷۵	۱۳۳۳: ماجرای مؤسسه فرانکلین
۸۳	۱۳۳۳: ماجرای ایلخان ظفر
۸۸	۱۳۳۵: ماجرای کتاب مردانِ خود ساخته
۹۲	۱۳۳۹: ماجرای افست و کتاب های درسی
۹۳	۱۳۴۲-۱۳۴۳: فرجام کار
۹۶	نتیجه گیری

مقاله سوم

۹۹	درباره گلستان و آل احمد؛ ساکنان چاه و برج عاج در این عرصات
۹۹	مقدمه
۱۰۰	۱۳۲۴-۱۳۲۵: آغاز آشنایی
۱۰۴	۱۳۲۶: انشعاب
۱۱۷	۱۳۲۷-۱۳۲۸: آبادان
۱۲۰	۱۳۲۹: شکار سایه
۱۲۳	۱۳۳۳: فرانکلین و آل احمد
۱۲۵	۱۳۳۴: ترجمه مانده های زمینی
۱۲۸	۱۳۳۸-۱۳۴۰: خارک
۱۳۰	۱۳۴۱: کتاب ماه و کیهان ماه
۱۳۷	۱۳۴۱: ای-جی-باس
۱۴۱	۱۳۴۳-۱۳۴۸: سال های ساواک
۱۴۵	۱۳۴۳: وصیت نامه آل احمد
۱۴۹	۱۳۵۳: از راه و رفته و رفتار
۱۵۲	۱۳۹۵-۱۳۹۹: غرب زدگی و پایان سخن

پیش‌گفتار

این کتاب شامل چهار مقاله دربارهٔ جلال آل‌احمد و روابط و مناسباتش با چهار تن از روشنفکران معروف و تأثیرگذار معاصرش، نیما یوشیج و همایون صنعتی‌زاده و ابراهیم گلستان و ناصر وثوقی، است. هر مقاله کتاب را به ماجراهای وی با یکی از این چهار تن اختصاص داده‌ام و بحث کرده‌ام که او چگونه و چرا با هر کدام از آنها درگیر بحث و مجادله شده بود. این مقاله‌ها را طی سه سال و به عنوان فصل‌های متفاوت کتابی واحد نگاشته‌ام و کار نگارش هر کدام را که تمام می‌کردم در نشریه‌ای به چاپ می‌رسانیدم به این امید که نقد بشوند تا هرچه بیشتر بتوانم ایراداتشان را بگیرم. حال آنها را با تغییراتی جزئی و به شکل فصل‌های به هم مرتبط کتابی واحد، همانطور که از ابتدا در نظر داشتم، در اختیار علاقمندان می‌گذارم.

نخستین مقاله این مجموعه با عنوان «دربارهٔ نیما و جلال، و این که "چقدر بیچاره است انسان"» در مجلهٔ *بخارا* (۱۳۹۹) منتشر شد که آن را به پاس سال‌ها پژوهش در حوزهٔ ادبیات معاصر فارسی و مطالعات زنان، به استاد دانشمند سرکار خانم دکتر فرزانه میلانی تقدیم کردم. دومین مقاله این مجموعه با عنوان «دربارهٔ جلال آل‌احمد و همایون صنعتی‌زاده؛ و دور شورش و سازش» باز در مجلهٔ *بخارا* (۱۴۰۰) منتشر شد که آن را به دوست عزیزم علی دهباشی تقدیم کردم به پاس عمری که بر سر اعتلای زبان و ادبیات فارسی و فرهنگ ایرانی گذاشته است. نسخهٔ کوتاه‌شده‌ای از سومین مقاله

این مجموعه را با عنوان «درباره گلستان و آل‌احمد؛ ساکنان چاه و برج عاج در این عرصات»، در مجله نگاه نو (۱۴۰۱) منتشر کردم و آن را به استاد داریوش آشوری تقدیم کردم به پاس درس‌هایی که از آثار و تحلیل‌های عمیقش در حوزه‌های گوناگون علوم انسانی و خاصه تاریخ معاصر ایران فرا گرفتم. و بالاخره مقاله چهارم را با عنوان «درباره ناصر وثوقی و جلال آل‌احمد؛ و ماجرای "سلونی قبل ان تفقدونی... یا اشباه الرجال و لا رجال"» در روزنامه شرق چاپ کردم (۱۴۰۱) و آن را به شمیم بهار تقدیم کردم به پاس داستان‌های کوتاه و نقدهای جانانه‌اش.

پس از انتشار آن مقالات از یک سو به مآخذ جدیدی در حوزه موضوعات مورد بحث خود دست یافتم، و از سوی دیگر به لطف برخی از دوستان، به وجود ایراداتی در کار آن مقالات پی بردم. این همه سبب شد تا دست به اصلاحاتی در مقاله‌ها بزنم و نهایتاً آنها را همراه با مقدمه، سخن پایانی، دو ضمیمه و بالاخره فهرست راهنما به صورت کتاب حاضر منتشر کنم. در مقدمه کتاب و بخش‌های دیگر آن به تفصیل از موضوع مشترک این مقالات و هدف خودم از نگارش کتاب حاضر سخن گفته‌ام، و در اینجا تنها به اختصار متذکر می‌شوم که هدفم از این مباحث اولاً روشن کردن بخشی از تاریخ روشن‌فکری ایران معاصر بوده است، و ثانیاً نمایش تأثیر استبداد بر رفتار روشن‌فکرانی که اتفاقاً قصد و هدف اصلی و اولیه‌اشان چیزی نبوده است مگر امحای استبداد!

در این کتاب به فراوانی از نقل‌قول‌ها و عکس‌های گوناگون استفاده کرده‌ام؛ در مورد نقل‌قول‌ها غالباً از رسم الخط مآخذ اصلی پیروی کرده‌ام و بدیهی است که مشخصات هر مآخذ را نیز به دقت متذکر شده‌ام؛ مشخصات مربوط به منابع عکس‌ها را ذکر نکرده‌ام اما در همین جا می‌گویم که تقریباً تمام آنها را مدیون آرشیو بسیار غنی و ارزشمند علی‌دهباشی و مجله بخارای او هستم. این نقل‌قول‌ها و عکس‌ها را می‌توان با تصاویر و صحنه‌های فیلم‌برداری‌شده‌ای مقایسه کرد که در برخی فیلم‌های مستند تاریخی، برای

بازسازی و القای هرچه بیشتر حال و هوای موضوع مورد بحث، به نمایش می‌گذارند. همچنین تصور می‌کنم که نثر هر کس تا حد زیادی مبین شخصیت و طرز تفکر وی است، از این رو به خوانندگان پیشنهاد می‌کنم نقل قول‌ها را نیز به دقت مطالعه کنند زیرا علاوه بر اطلاعات گوناگون، غالباً حاوی اطلاعات بسیاری درباره شخصیت و طرز تفکر نویسندگانشان نیز هستند.

باری نوشتن این مقالات و تدوین کتاب حاضر را مدیون کمک‌ها و تشویق‌ها و راهنمایی‌های سروران و دوستان عزیز می‌هستم که لازم می‌دانم در اینجا از آنان سپاس‌گزاری کنم. از رفیق روشنفکر و فرهیخته‌ام علاءالدین طباطبایی تشکر می‌کنم که تک‌تک مقالات را پیش از انتشار آنها در نشریات گوناگون خواند و نکات بسیار مهم و سودمندی را به بنده متذکر شد. قدردان دوست عزیز دانشمند آقای علی دهباشی هستم که دو مقاله نخست این مجموعه را بلافاصله پس از تألیف منتشر کرد و بنده را مصراً ترغیب به نگاشتن سومین مقاله این مجموعه در باره ابراهیم گلستان کرد. از آقای علی میرزایی، سردبیر محترم و فاضل مجله وزین نگاه نو سپاسگزارم که مقاله سوم را به رغم حجم بیش از حد زیادش، با روی گشاده پذیرفت و به بهترین شکل ممکن ویرایش و منتشر کرد. قدردان سرکار خانم ثیما بهره‌مند، دبیر گروه فرهنگ روزنامه شرق هستم، که دو صفحه تمام از روزنامه را با مهربانی و گشاده‌رویی تمام به انتشار مقاله چهارم این مجموعه اختصاص داد. کار هر چهار مقاله کتاب حاضر تمام شده بود که کتاب بسیار خواندنی دکتر حمید دباشی با عنوان آخرین روشنفکر مسلمان؛ زندگی و میراث جلال آل‌احمد (۲۰۲۱) منتشر شد؛ بسیار از لطف دکتر دباشی عزیز ممنونم که نسخه‌ای از کتاب ارزشمند خود را در اختیار اینجانب گذاشت و این فرصت را به بنده داد تا از آن در این مجموعه استفاده کنم. از استاد عزیز جناب آقای داریوش آشوری نهایت امتنان را دارم که مقاله سوم این مجموعه را پیش از انتشار مطالعه کرد و نکات ارزشمندی را به بنده متذکر شد و اجازه داد تا بخشی از توضیحات ایشان را عیناً نقل کنم. پس از انتشار مقاله چهارم این مجموعه

درباره ناصر وثوقی و جلال آل احمد، دوست دانشمند آقای کامیار عابدی در تماسی تلفنی نکات بسیار مهمی را به بنده متذکر شدند که در این کتاب مورد استفاده قرار دادم و از ایشان نهایت امتنان را دارم. از دوست عزیزم آقای دکتر علی پیرحیاتی نهایت امتنان را دارم که با احاطه بی نظیرش بر اطلاعات و منابع دیجیتالی، بسیاری از مآخذ کم یاب مورد نیازم را برایم تهیه کرد و از هیچ کمکی به بنده برای تکمیل کار این مقالات فروگذار نکرد. از جناب آقای حسین تقوی، مجموعه دار و نسخه شناس گرامی که همواره پاسخ گوی سؤالات بنده درباره مجله های قدیمی بود و امکان استفاده از گنجینه بسیار ارزشمندش را به اینجانب داد سپاس گزارم. و بالاخره قدردان دوست عزیزم آقای حسین کریمی، مدیر انتشارات نیلوفر هستم که همواره مرا ترغیب به انتشار این مقالات در قالب کتابی مستقل می کرد و نهایتاً خودش هم زحمت انتشار آنها را به عهده گرفت.

امید طیب زاده

تابستان ۱۴۰۱